

УДК 343.85(477)

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Забезпечення прав і свобод особи при здійсненні запобіжного впливу

Запобіжна діяльність, як і будь-який інший регламентований нормами права процес, покликана максимально сприяти досягненню цілей протидії злочинності при мінімальних витратах матеріальних, фінансових, людських та інших ресурсів. Досягти ж її оптимізації можна лише тоді, коли відповідний механізм реалізації виступатиме в ролі соціального інструменту організації та регуляції цілеспрямованої діяльності її учасників. А це в реальній дійсності означає, що проблема здійснення даного процесу – це, насамперед, проблема пошуку шляхів і засобів ефективної реалізації суб'єктами протидії злочинності антикриміногенного потенціалу, закладеного в системі.

Важливим питанням у цьому зв'язку є регламентація порядку здійснення запобіжного впливу на особу та забезпечення її прав і свобод.

Мова йде, по-перше, про чіткі правові підстави державного «вторгнення» у сферу прав і свобод людини, а по-друге, про процесуальне визначення всього запобіжного процесу, у тому числі його початку і завершення. При цьому вирішення першого питання значною мірою залежить від правильного вирішення другого питання. Але, якщо перше питання розглядається у спеціальній літературі, то друге – не тільки недостатньо регламентоване законодавцем, але й не досліджене. Ось чому представляється необхідним розгляд даного питання в контексті порушеної проблематики.

Чинне законодавство містить норми, що регламентують порядок ухвалення окремих рішень про застосування заходів запобіжного впливу та їх скасування. Так, ст. 16 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» встановлює, що особа, яка визнана хворою на наркоманію, але ухиляється від добровільного лікування або продовжує після лікування вживати наркотичні засоби без призначення лікаря і відносно якої у зв'язку з її небезпечною поведінкою до органів внутрішніх справ або прокуратури звернулися близькі родичі чи інші особи, за рішенням суду може бути направлена на лікування від наркоманії до спеціалізованого лікувального закладу органів охорони здоров'я, а неповнолітні, які досягли шістнадцятирічного віку, – до спеціалізованих лікувально-виховних закладів терміном до одного року. Ст. 19 Закону визначає, що у разі систематичного порушення особою, яка перебуває в спеціалізованому лікувальному закладі, режиму та курсу лікування від наркоманії, внаслідок чого заходи лікувального впливу не дали позитивних результатів, за поданням адміністрації лікувального закладу, погодженим з прокурором, і на підставі медичного висновку районний (міський) суд за місцем розташування лікувального закладу може продовжити цій особі строк перебування у ньому. При цьому загальний термін примусового лікування не може перевищувати дванадцяти місяців [1, с. 336–337]. Після закінчення цього терміну суд може продовжити примусове лікування або завершити його, ухваливши відповідні постанови.

Інших форм рішень про здійснення запобіжного впливу на даному рівні законодавством не передбачено. В усіх інших випадках запобіжний вплив здійснюється без ухвалення уповноваженим органом відповідного рішення. Цю практику, на наш погляд, варто визнати неефективною. Значення порядку винесення в кожному окремому випадку письмового рішення зводиться не лише до необхідності суворого дотримання двох основних принципів протидії злочинності: законності та індивідуалізації

кримінологічного впливу. Введення такого порядку зіграло б позитивну роль і в іншому плані: воно суттєво підвищило відповідальність суб'єктів протидії злочинності у виявленні осіб, схильних до вчинення злочинів; свідчило на користь законності та необхідності здійснення впливу і генерувало спільні зусилля у досягненні поставлених цілей і визначених завдань.

А. Е. Жалинський та М. В. Костицький свого часу порушували питання про необхідність за певних умов ухвалення спеціально-кримінологічних рішень, наприклад, «... коли здійснення профілактики спричиняє зміну правового положення особи (введення правообмежень, покладання додаткових обов'язків, закріплення осіб, які здійснюють контрольно-виховні функції), ... коли встановлюються права або обов'язки у сфері профілактики, що поширюються на одну особу або коло осіб» [2, с. 47].

Вважаємо, що письмове рішення про здійснення запобіжного впливу повинно прийматися в усіх без виключення випадках виявлення особи, схильної до вчинення злочинів. Встановлення такого обов'язкового порядку, безсумнівно, сприятиме підвищенню ефективності реалізації антикриміногенного потенціалу, дотриманню принципів законності та індивідуалізації запобіжного впливу.

За цих умов вказане рішення варто буде розглядати в якості правової підстави відповідної діяльності. Поряд з іншим воно повинно містити інформацію про факти, відомості або дані, які у сукупності послужили підставою або джерелом переконання про схильність даної особи до вчинення злочинів. Уявляється, що аналізоване рішення повинне мати наступну структуру і реквізити:

- 1) дата і місце ухвалення;
- 2) дані про посадову особу, яка його ухвалила;
- 3) прізвище, ім'я і рік народження особи, яка підлягає запобіжному впливу;
- 4) формальні підстави для здійснення впливу (характер і кількість правопорушень, аморальних вчинків, виявлених криміногенних факторів, конфліктних ситуацій тощо), які покладені в основу припущення про ймовірність вчинення даною особою злочину, а, отже, і потреби у запобіжному впливі;
- 5) пропонувані заходи впливу на особу з метою корекції її поведінки;
- 6) дані про суб'єктів, на яких покладається обов'язок організації та здійснення кримінологічного впливу;
- 7) відомості про ознайомлення особи, що підлягає впливу (якщо вона неповнолітня – батьків або осіб, що їх заміняють), з ухваленим

рішенням, а також про роз'яснення наданих прав і покладених обов'язків, у тому числі й обмеженнях.

З моменту ухвалення такого рішення цю особу може бути піддано кримінологічному (запобіжному) впливу.

Зазначене вище, на наше глибоке переконання, слід внести в якості доповнення до проекту Закону України «Про запобігання злочинам злочинів», концепція і загальний задум якого неодноразово обговорювалися вченими і практиками [3].

Список використаних джерел:

1. Уголовная юстиция : сб. норматив. актов. – Изд. 4-е, испр. и доп. – Харьков : Одиссей, 2006. – 400 с.

2. Жалинский А. Э. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация / А. Э. Жалинский, М. В. Костицкий. – Львов : «Вища школа», 1980. – 212 с.

3. Литвинов О. М. Закон про профілактику злочинів: новітні перспективи / О. М. Литвинов // Адміністративне право України: сучасний стан та шляхи розвитку : матер. наук.-практ. конф. (Харків, 27 квіт. 2012 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2012. – С. 121–126.

Одержано 17.09.2014